

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Den ideologiska styrningen av gymnasieskolan

Amanda Amner & Herman Wetterlund

LAU690

Handledare: Aksel Sundström

Examinator: Anna Bendz

Rapportnummer:-

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Den ideologiska styrningen av gymnasieskolan

Författare: Amanda Amner & Herman Wetterlund

Termin och år: Höstterminen 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Aksel Sundström

Examinator: Anna Bendz

Rapportnummer: -

Nyckelord: Läroplan, Ideologi, Textanalys, Liberalism, Socialism

Sammanfattning:

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur den ideologiska präglingen av de tre senaste läroplanerna för gymnasieskolan har sett ut. Metoden som används är textanalys, där begrepp som situationskontext används för att beskriva tiden för texternas tillkomst och textuell- och interpersonell struktur används för att beskriva textens struktur och innehåll. Den interpersonella strukturen ställs sedan emot idealtyper som har konstruerats för ideologierna liberalism och socialism.

Motivet bakom valet av de två ideologier finner sitt stöd i begrepp som går att återfinna i läroplanerna som signalerar en ideologisk innebörd, spårbara till de båda ideologierna. Kopplingen till en specifik ideologi är dock inte konstant över tid, utan vi finner ett mer socialistiskt inflytande i läroplanen vara gällande under 1970-talet och en mer liberal riktning för de som tillkommit under 1990- och 2010-talen. Utöver idealtyperna undersöks även partiprogrammen från socialdemokraterna, folkpartiet och moderaterna och sätts i kontext till läroplanerna.

Undersökningen visar att det finns ett tydligt samband mellan vad som återfinns i läroplanerna och de båda idealtyperna. Den visar även att det i samtliga läroplaner går finna formuleringar eller resonemang som går att koppla till socialdemokraternas, folkpartiets eller moderaternas partiprogram.

Förutom analysen ger uppsatsen dessutom en historisk bild av hur gymnasieskolan förändrats i och med de reformer som genomförts under de senaste 50 åren i Sverige.

Vad som varit av betydelse för oss som blivande lärare i arbetsprocessen är framförallt kunskapen om hur det politiska klimatet påverkar skolan och hur den situationen har sett ut under en längre period. Vi har även fått en insikt om vad lärarrollen i praktiken innebär, särskilt i koppling till skolans värdegrund.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Inledning.....	4
Tidigare forskning.....	6
Design, metod och tillvägagångssätt.....	11
Textanalys.....	12
Tillvägagångssätt vid textanalys.....	13
Situationskontext och ideologi.....	14
Socialism.....	16
Liberalism.....	17
.....	19
Analys: Lgy70.....	20
Situationskontext: det politiska läget under tiden för utformningen av Lgy70.....	20
Textuell struktur.....	21
Interpersonell struktur: Styrdokument och idealtyp.....	21
Den goda människan enligt Lgy70.....	26
Analys: Lpf94.....	27
Situationskontext: det politiska läget under tiden för utformningen av Lpf94.....	27
Interpersonell struktur: Läroplan och värdegrund.....	28
Analys: Gy11.....	32
Situationskontext: det politiska läget under tiden för utformningen av Gy11.....	32
Textuell struktur.....	35
Interpersonella strukturen.....	36
Avslutande diskussion.....	38
Slutsats.....	38
Konsekvenser av läroplanernas utformning för lärare, elever och föräldrar.....	39
Referenslista.....	42

Inledning

Skolan har och har haft två uppenbara uppdrag som institution, dels att förmedla kunskap, dels att fostra eleverna. Denna institution spelar således en stor roll i formandet av elevernas karaktär, där sociala och kulturella kapital ska förmedlas. Hur detta ska ske har löpande angetts i styrdokument såsom läro- och kursplaner, men vad är det egentligen för värden vi som lärare ska utrusta våra elever med och går det att konstatera ett ideologiskt inflytande över dessa?

Göran Linde menar att i ett statligt skolsystem där ”regeringsinnehav av skilda partier med skilda ideologier ger skilda tolkningar och tonvikter i skolan värdegrund, och att den makt över sinnen som skolsystemet innebär används för att förmedla de värden som maktens bärare tror på.”¹ Det finns med andra ord fog att anta att det finns ett starkt politiskt inflytande över läroplanerna där ideologiska begrepp skulle kunna förekomma eftersom läroplanerna i första hand är politiska dokument som beslutas av Sveriges riksdag.

De senaste åren har den svenska skolan varit omdebatterad. Den nuvarande skolorganisationen har kritiserats hårt, bland annat i den omdiskuterade artikelserien *Hem till skola* av Maciej Zaremba, publicerad i Dagens Nyheter under våren 2011.² Skolan beskrivs i hans artikelserie som en institution i kris, där elevernas kunskapsnivåer har sjunkit från år till år och läraryrket har förlorat sin status. För att få bukt med detta har det bland annat kommit en ny läroplan för gymnasieskolan, *Gymnasieskolan 2011*. Tidigare läroplaner har i turordning varit den för den första gemensamma gymnasieskolan som publicerades 1970 (Lgy70) och som sedan var gällande fram tills 1994 då en ny läroplan för gymnasieskolan antogs (Lpf94). Dessa har innehållit och innehåller de värden som lärarna måste förmedla till eleverna. Som lärare måste man med andra ord skriva under en värdegrund, om vilket etik och moral som du som myndighetsutövande person ska förmedla.

Det denna uppsats vill undersöka är hur mycket av läroplanstexten som det går att spåra till en specifik ideologi. Huvudansvaret för dokument som berör skolan innehas av skolverket som ederar och formulerar dessa. Enligt deras hemsida så är det “riksdag och regering [som] anger mål och riktlinjer för förskolan och skolan genom bland annat skollagen och läroplaner. Skolverkets uppgift är att aktivt verka för att målen nås.”³ [...] Det med andra ord vara fler

---

¹ Linde, Göran. *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur, 2009, 37.

² Zaremba, Maciej. *Hem till skola*.

³ Skolverket: Informationsenheten. *Om Skolverket*.

aktörer som är inblandade i formuleringen av läroplanerna, där flera olika ideologiska viljor har format och influerat de tre styrdokumenterna sedan slutet av 1960-talet.

Tidigare forskning

Följande är en beskrivning av dagens forskningsläge, med en kortare historisk överblick av de reformer som föregick den första moderna läroplanen för gymnasieskolan 1970.

Det finns en uppsjö av forskning kring läroplanerna, men vad som är påtagligt för denna är att den främst fokuserar på styrdokument för grundskolan, vilket gör att den enbart kan användas på ett övergripande plan eftersom vi ämnar behandla gymnasieskolans läroplaner. I den här sektionen har vi fokuserat på de mest tongivande namnen inom svensk pedagogisk forskning. Detta för att sälla inom det digra materialet.

Enligt Linde handlar läroplansteori om hur läroplanerna används i undervisning och vad resultatet av detta blir: "Traditionell läroplansteori har i mindre utsträckning ägnat uppmärksamhet åt varför vissa samhällskrav dominerar skoldebatten eller vem som har makt att formulera dem"⁴. För att beskriva detta använder sig Linde av idealtyper som metod. Han menar att det går att rationalisera läroplanskoderna till tre olika idealtyper: vetenskapligt rationell-, politisk- och nyttokod.⁵ Dessa tre idealtyper som Linde beskriver kan enligt honom användas för att "beskriva huvuddragen i motsättningar i politisk debatt om balans i skolan innehåll."⁶

Även Tomas Englund har skapat idealtyper utifrån läroplanskoderna och undersöker hur läroplanerna tolkas vid undervisning av bland annat samhällskunskap. Englund kallar sina tre idealtyper för: patriarkal-, vetenskapligt/rationell- och demokratisk kod. Genom att undersöka styrdokumenterna med utgångspunkt i idealtyperna, kommer Englund fram till att det finns ett konstant samband mellan den samhälleliga utvecklingen och olika politiska viljor. Med andra ord påverkar politiken läroplanerna. Han menar att varje ny era inleds av en konflikt som leder till att skolan förändras.

Englund har i en övergripande studie som påbörjades under 1980-talet presenterat "ett sammanhållet teoretiskt perspektiv på den svenska skolans politiska och medborgerliga fostran med specifik inriktning mot de samhällsorienterande ämnena."⁷ De samhällsorienterade ämnena används sannolikt eftersom förlagan till dessa från och med skolreformerna 1918/19 fram till 1955 kallades just *medborgarkunskap*. Ämnet tillkom som

⁴ Linde, *Det ska ni veta! en introduktion till läroplansteori*, 9.

⁵ *Ibid.*, 38.

⁶ *Ibid.*, 38.

⁷ Englund, Tomas. *Samhällsorientering och medborgarfostran i svensk skola under 1900-talet*. Uppsala: Uppsala universitet, 1994, iii.

svar på “det ‘nya samhällets’ behov av social fostran inom ett ämnes ram”⁸. Englund undersöker skolans politiska socialisation, det vill säga “hur vissa grundläggande aspekter av den svenska skolans medborgerliga och politiska bildning formats”⁹. I presentationen av sin studie menar Englund att läroplanerna är ett resultat av politiska kompromisser och på grund av detta ses skolan: “as an ideological state apparatus at once has a cohesive function and involves scopes for differing interpretations of curriculum aim.”¹⁰

Karin Hadenius undersöker i sin doktorsavhandling hur grundskolan har formats utifrån begreppen jämlikhet och frihet.¹¹ Hon utgår ifrån de politiska mål som satts upp och diskuterats, men gör det inte utifrån läroplanerna i sig utan snarare den politiska diskussionen och de dokument som ligger till grund för var som senare blir skolans styrdokument.

Hadenius gör historisk överblick över hur beslut fattats gällande skolan som påbörjas på 50-talet. I början av 60-talet undersökte skolberedningen hur det framtida högstadiet skulle komma att utformas och huruvida det skulle vara enhetligt eller inte. En enda ledamot i styrelsen, socialdemokraten Stellan Arvidsson drev på frågan om ett sammanhållet högstadium något som dåvarande ecklesiastikminister Ragnar Edenman ställde sig tveksam till.¹² I slutändan var det ändå Anderssons idéer som blev mest framträdande vilket visar på vilken makt enskilda människor faktiskt kan ha över utformandet av läroplaner. För att utforma skolans mål, vad som idag kallas mål och riktlinjer, tillsattes “en särskild delegation sammansatt av främst pedagoger”¹³. Denna delegation kunde dock inte enas och slutresultatet blev en kompromiss, Visbyöverenskommelsen, mellan socialdemokrater och folkpartister som innebar införandet av en obligatorisk grundskola.¹⁴ Det var i och med denna överenskommelse, eller kompromiss som “skolans uppgift som social fostrare”¹⁵ lyftes fram. Hadenius menar att “skolans uppgift att utbilda för medborgarskap består av att förmedla den undervisning som alla anses behöva”¹⁶. Hon belyser tydligt den makt som staten och dess intressen hade över skolan. Det blir med andra ord tydligt att i alla fall inför utformning av en

---

⁸ Englund, Tomas. *Perspektiv på svensk skolutveckling under 1900-talet utifrån skolreformerna 1918/19: skolan som statsapparat i den borgerliga demokratin*. Mölndal: Pedagogiska institutionen, 1981, 11.

⁹ Englund, Tomas 2005. Riga, s 25

¹⁰ Englund, Thomas. *Curriculum as a Political Problem - Changing Educational Conceptions with Special Reference to Citizenship Education*. Uppsala: Uppsala universitet, 1988, 3.

¹¹ Hadenius, Karin. *Jämlikhet och frihet: Politiska mål för den svenska grundskolan*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1990.

¹² Hadenius, *Jämlikhet och frihet: Politiska mål för den svenska grundskolan*, 150.

¹³ Ibid., 151.

¹⁴ Ibid., 152.

¹⁵ Ibid., 166.

¹⁶ Ibid., 220.

gemensam grundskola hade politiker mycket makt. Hadenius konstaterar också att det sker relativt stora förändringar var gång det tillsätts en ny utbildningsminister.

I slutet av 1970-talet började skolöverstyrelsen (nuvarande skolverket) att bearbeta Lgr69 på uppdrag av den socialdemokratiska regeringen. När Sverige 1976 fick en borgerlig regering med Centerpartiet som regeringsbildande parti gjordes ingen förändring i direktiven utan "ansvaret för läroplansrevisionen bars alltså av Skolöverstyrelsens tjänstemän och experter"¹⁷.

I *Utbildningsreformer och politisk styrning*¹⁸ problematiserar Ulf P. Lundgren och Bo Lidensjö politikens faktiska styrning i ett samhälle där media och andra organiserade intressen får allt större makt. De menar att det "utbildningspolitiska initiativet tycks till en del ha förflyttats från den politiska ledningen till grupper utanför denna."¹⁹ Den segregering som uppstår som ett resultat av detta leder till ett splittrat system som är svårt att överblicka. Två typer av politisk styrning kan utrönas: den rationalistiska helhetsstrategin och den inkrementalistiska steg-för-steg-strategin.²⁰ Den förstnämnda ratas då den förutsätter enad styrning, något som inte existerar varken historiskt eller i dagens svenska samhälle. Den sistnämnda steg-för-steg-strategin ses som troligast, men Lidensjö och Lundgren poängterar att "det verkliga beslutsinnehållet avgörs inte av hur mål, regler eller instruktioner formuleras. De avgörs av vilka av många möjliga aktörer, som beslutet aktiveras och av de problem, lösningar och beslutstillfällen de möter"²¹. Detta mycket intressanta inlägg ger ett nytt perspektiv framförallt på hur de förslag som fastställ faktiskt mottas och genomförs. Vad Lundgren och Lidensjö argumenterar för är att skolan alltså inte bara står under inflytande från politiska utan även mediala och ekonomiska viljor i form av arbetsgivare. Den senare en grupp som numera utövar ett konkret inflytande över utbildningsinnehållet, främst inom de icke studieförberedande linjerna.

De teorier som beskrivs av tidigare forskare är att det finns ett tydligt samband mellan politiska strömningar och utformandet av skolan, vilket i sig inte är förvånande med tanke på vem som utfärdar dem. Det Hadenius gör är att undersöka vilka aktörer som specifikt legat bakom idéerna till styrdokumentet och hur dessa sedan behandlar begreppen frihet och jämlikhet. Utifrån det tidigare forskningsläget, så finns det redan idealtyper konstruerade

---

17 Ibid., 268.

18 Lidensjö, Bo & Lundgren, Ulf P. *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS Förlag, 2000.

19 Ibid., 134.

20 Ibid., 156.

21 Ibid., 158.

inom läroplansforskningen, exempelvis ifrån Englund. Dessa belyser dock de olika tolkningarna som har gjorts av redan existerande styrdokument i utförandeskedet.

Det Hadenius inte gör och som denna uppsats ämnar tillföra är att undersöka hur mycket av politiska aktörers agenda som faktiskt hamnar i de färdigtryckta styrdokument. Till skillnad från vad Lundgren och Lidensjö gör när de lyfter fram vikten av implementeringen av läroplanerna, är vi fortfarande intresserade av vilket budskap som de förmedlar rörande värdegrund. Det denna undersökning kan tillföra är hur det ser ut i ett tidigare skede, det vill säga hur mycket av de politiska partiernas egen politik som faktiskt återfinns i styrdokument. Dessutom är vi intresserade av textens situationskontext, (ett vedertaget begrepp inom textanalys som beskrivs i detalj nedan) för att utröna ett samband mellan den politiska situationen och textens utformning.

Syfte och problemformulering

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka de tre läroplanerna för gymnasieskolan: Lgy70, Lpf94 och Gy11. Dess analyseras utifrån metodverktyg som normalt används vid textanalys. Utgångspunkten är en *kritisk textanalys*, där textens ideologiska egenskaper undersöks. I uppsatsen väljer vi att fokusera på följande två frågeställningar:

- Hur har det ideologiska inflytandet påverkat formuleringen av de tre läroplanernas innehåll?
- Går det att spåra ett samband mellan texternas situationskontext och deras ideologiska innehåll?

Design, metod och tillvägagångssätt

Enligt Esaiasson m.fl. finns det två typer av empiriska undersökningar, förklarande och beskrivande. Denna undersökning beskriver i första hand, genom textanalys hur läroplanerna påverkas av det rådande politiska läget vid dess utformande. En beskrivande empirisk undersökning utgår ifrån Webers tankar om idealtyper som en stereotypisk, renodlad bild av ett visst fenomen.²² Valet att genomföra analysen av läroplanerna och partiprogram genom idealtyperna faller sig naturligt då det är en vedertagen metod som dessutom hjälper till med att belysa de förändringar som skett över tid. Esaiasson m.fl. menar att det är bra att “utgå ifrån allmänt språkbruk och tidigare forskningsinsatser”²³ som berör samma ämne. Vi har valt att inte utgå ifrån partiprogram i vår konstruktion av idealtyperna eftersom de är del av det vi vill undersöka. Detta gör vi på grund av att en viss variation säkerligen kan förekomma i parti och valprogram över tid. Vi vill därmed renodla den ideologiska utgångspunkten i vårt arbete och utgår istället ifrån *Ideals and ideologies: a reader* av Terence Ball och Richard Dagger där det förkommer en översiktlig beskrivning av ideologierna.

Genom en kritisk textanalys med stöd av idealtyper analyseras läroplaner för att säkerställa eventuella begrepp med ideologisk koppling som kan förekomma i texterna. Dessa kan med säkerhet inte enbart kopplas till en utan flera ideologiska ståndpunkter, detta diskuteras dock senare i uppsatsen.

Läroplanerna som ingår i undersökningen är Lgy 70, Lpf 94 och Gy11. Det sistnämnda är det rådande styrdokumentet för gymnasieskolan, som ses som en vidareutveckling av Lpf94 som i sin tur var en omarbetning av den tidigare läroplanen Lgy70. Lgy70 är styrdokumentet för den gymnasieskola som uppstod efter sammanslagningen av de tre dåvarande skolformerna fackskolan, gymnasium och yrkesskolan. Det är med andra ord styrdokumentet för den första moderna gymnasieskolan i svensk historia. Läroplanerna berör skolans mål och riktlinjer, som är ett av flertal styrdokument för grund och gymnasieskolan. I denna uppsats fokuserar vi endast på läroplanerna för gymnasieskolan och utesluter de för grundskola. Detta för att göra en hanterbar begränsning av undersökningsmaterialet.

---

²² Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, & Wägnerud, Lena. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3 uppl. Stockholm: Nordstedts juridik, 2009, 155.

²³ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 160.

De två ideologier som idealtyper är skapade utefter kallar vi i den här undersökningen för liberalism och socialism. Syftet med att skapa idealtyper kring dessa ideologier är att förenkla och renodla dem i undersökningen, eftersom det finns ett flertal underkategorier till dessa. I dagens Sverige existerar knappast de renodlade ideologierna, utan tar sig snarare formerna av socialdemokrati och socialliberalism. För att renodla analysen kommer utgångspunkten att vara de ideologier som är grundläggande för respektive riktning.

Huvudsakligen finns det tre ideologier att ta hänsyn till, förutom liberalism och socialism ingår även konservatism i denna grupp. Valet att bortse från den senare i undersökningen har motiverats med hjälp av Englund, som menar att konservativa krafter inte har varit inblandade i utformandet av läroplanerna.²⁴ Som exempel kan ges arbetet kring Lgy70, när styret var socialdemokratisk och “oppositionen varken i förarbetet eller i riksdagsbehandlingen 1968 stod för några konkreta alternativa förslag”²⁵. Jämförelsen mellan socialism och liberalism som görs kommer att användas för att förstå vilka ideologier, eller kanske snarare idealtyper, läroplanerna främst baserats på. Idealtyper är den term vi härnäst kommer att använda oss av då vi åsyftar socialism och liberalism. Huruvida gymnasieskolans utformning har påverkats av skiftande ideologiska viljor kommer med andra ord genom denna analys att belysas.

Ytterligare en aspekt som lyfts fram av Hadenius är att Skolverket själva nästan kan ha ensambestämmande rätt gällande utformningen av läroplanerna. Detta gäller i alla fall inför grundskolans Lgr80. Trots att det kan finnas andra personer som varit med och haft ett mycket stort inflytande över hur läroplanerna i sista skedet formuleras är det i det här fallet mycket svårt att ta in alla dessa aspekter. För att avgränsa materialet är det därför endast de för skapandet av läroplanerna intressanta partiernas partiprogram som kommer att analyseras. Det är trots allt dessa som ytterst kan antas representera de idealtyper som texterna undersöks genom. En situationskontext kommer att konstrueras inför analysen av varje enskild läroplan för att beskriva den politiska trenden omkring deras utformning. Detta genomförs för att belysa vilken politisk trend som varit rådande.

Textanalys

Syftet med textanalysen är att förstå *avsändarens* intentioner och vilka värderingar som

---

²⁴ Englund, *Läroplanen och skolkunskapens politiska dimension*, 182.

²⁵ Hadenius, *Jämlikhet och frihet: Politiska mål för den svenska grundskolan*, 237-238.

skolan ska överföra till sina elever. Den konkreta och specifika avsändaren i det här fallet är inte glasklar, eftersom den utgörs av antingen skolöverstyrelsen eller skolverket och inte en enskild person. Dock går det att avgöra vem som är *mottagaren*. Enligt Gy2011 riktar sig läroplanerna i första hand till lärare, men även annan personal inom skolan såsom studie-, yrkes- och skolledare. Det är med andra ord textens mottagare. Mottagare- och sändarerollen är konstant för alla tre läroplaner, vilket gör att det inte finns något vidare intresse av att undersöka dessa.

Enligt Hellspong och Ledin finns det ett förhållande mellan språklig och social struktur och att en text är ett ”resultat av vissa sociala förhållanden”.²⁶ När en kritisk textanalys utförs så förutsätts ett maktförhållanden till exempel inom sociala institutioner. Läroplanen som styrdokument är ett tydligt exempel på en sådan text, där en myndighet ska ge direktiv om hur en verksamhet ska utföras. Det finns i anslutning till texten vissa sociala roller där deltagarna i den sociala relationen förväntas följa de direktiv som anges i texten.²⁷ Texten ska med andra ord styra lärarnas yrkesutövning: ”En läroplan är en förordning som utfärdas av regeringen och som ska följas. I läroplanerna beskrivs verksamheternas värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet.”²⁸ Det går därmed inte som lärare att förkasta det som står i läroplanerna utan de innehåller direktiv som måste följas.

Hellspong och Ledin menar att det alltid finns en orsak till vilka språkliga val som förekommer i en text och att ”all kommunikation är förankrad i individuella och kollektiva intentioner ” vilket ger oss ”en grund för att värdera den”.²⁹ Uttrycken eller orden kan även bindas till olika situationer i samhället därför att de används för specifika syften i olika sammanhang.

Tillvägagångssätt vid textanalys

Det första vi kommer att ta fasta på är textens *situationskontext*, det vill säga undersöka den tid som texten var skapad under. Texten är kopplad till en viss verksamhet som i sin tur är knuten till en tid och plats.³⁰ För att avgränsa materialet undersöker vi det politiska läget i tiden kring läroplanernas utformning. För att få klarhet i detta undersöker vi valresultat och vilken av ideologierna som hade en majoritetsställning i riksdagen. För att klargöra vilken

²⁶ Hellspong och Ledin, *Vägar genom texten*, 260.

²⁷ Ibid. 259.

²⁸ Skolverket: Rättsektariatet. *Läroplaner*.

²⁹ Hellspong och Ledin, *Vägar genom texten*, 260.

³⁰ Hellspong och Ledin, *Vägar genom texten*, 50.

inställning de har i frågor som rör människans förhållningssätt till samhället använder vi oss av partiprogrammen.

Enligt Hellspong och Ledin går det i en textanalys att ta fasta på tre olika typer av strukturer som texten innehåller. Vi kommer här att använda oss av två av typerna, eftersom de tar fasta på de aspekter av texterna som är intressanta för den här analysen.

Den första är *den interpersonella strukturen* som talar om hur texten fungerar socialt och hur den samspelar med läsare. Frågor som kan besvaras genom den strukturen är, vad visar texten att den gör och vilken hållning intar den?³¹ Med andra ord handlar denna tolkning om textens sociala kontext och hur den verkar i sin samtid. Metoden används här främst för att ta fasta på vilka ordval som har gjorts i texten och vilken värdeladdning de kan innehålla, detta sker i koppling till de idealtyper vi har ställt upp för de respektive ideologierna.

Den andra är den *textuella strukturen* som handlar om textens struktur, det vill säga textens lexikogrammatik, textbindning och komposition.³² I den textuella strukturen beskrivs således textens utformning och hur den är uppställd. Strukturen kommer att användas för att kort beskriva hur läroplanstexterna är uppställda och utformade. Det kommer inte att ske någon fullskalig analys av den textuella strukturen, för att den inte är av intresse i den här uppsatsen.

Avslutningsvis kommer vi att diskutera texternas *intertextuella* relationer med varandra, för att avgöra likheter och skillnader mellan de olika läroplanerna, samt se hur sambandet är med föregående läroplan.

Situationskontext och ideologi

Det vi i den här uppsatsen avser vara situationskontexten, är de politiska förutsättningar som texterna tillkom under. Det vi utgår ifrån är vilka eller vilket parti som hade regeringsposition under tiden då texterna var under produktion. Anledningen till att vi utgår ifrån valresultaten är att, som det redan tidigare har nämnts, regeringen som utfärdar styrdokumentet. Vi utgår ifrån att regeringen som utfärdar en text även instämmer i dess innehåll. Enligt Hellspong och Ledin är ideologi synonymt med en grupp som anammar en gemensam världsbild, och det är utifrån den definitionen som den här uppsatsen utgår ifrån.³³ Vi är medvetna om att inte alla

---

31 Hellspong, Lennart och Ledin, Per. *Vägar genom texten - Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur, 1997, 229.

32 Hellspong och Ledin, *Vägar genom texten*, 65.

33 *Ibid.*, 260.

inom en viss ideologi, har samma åsikter och uppfattning om skolan. Det vi är ute efter är att använda oss av de gemensamma drag som för gruppen i stort.

Vad en kritisk textanalys kan klarlägga är att de språkliga valen kan ge tolkningar som speglar ”ideologiska och sociala förhållanden”.³⁴ En viktig del av den ideologiska analysen blir att säkerställa vilka strategier och val som texten innehåller, vilket är ”en uppsättning framställningssätt som används inom ett visst område i samhället, inom en viss verksamhet eller institution”.³⁵ Genom tillämpning av den kritiska textanalysen går det således att ställa olika perspektiv mot varandra och det blir möjligt att tolka de språkliga strategier som har gjorts i texten.

Idealtyper

Linde och Englund har som det nämnt ovan använt sig av idealtyper för att hitta mönster i tolkningarna av läroplanerna. Detta tas fasta på även här, men vi kommer att konstruera egna idealtyper för att förstärka den del av argumentationen som berör ideologi. Anledningen till att vi inte använder oss av tidigare konstruerade idealtyper är att vi inte anser att de överensstämmer med hur vi formulerar vår frågeställning och vårt intresseområde. Detta görs dels för att förtydliga de egenskaper som är intressanta för analysen, och undersöka läroplanerna utifrån en gemensam referenspunkt. Idealtyper för socialism och liberalism kommer att utgå ifrån följande frågeställning:

- Hur bör den goda människan leva sitt liv?
- Hur är det goda samhället utformat?

Utgångspunkten för idealtyper är hämtade i från Ball & Dagers³⁶, som ger en kort introduktion till de olika ideologierna samt utdrag ur de tillhörande tongivande texter som har format dessa. Utifrån deras definitioner av ideologierna har vi sedan konstruerat våra idealtyper av socialism och liberalism. För att förtydliga rör det sig alltså inte om socialism och liberalism som ideologier, utan dessa är namnet på de idealtyper vi ställer texten emot.

---

³⁴ Ibid., 261.

³⁵ Ibid., 261.

³⁶ Ball, Terence och Dagger, Richard. *Ideal and Ideologies - a reader*. New York: Pearson Longman, 2009.

Idealtyperna är hårddragna förenklingar av ideologierna och tar inte hänsyn till alla förgreningar av dessa. De innehåller snarare de grundläggande premisserna för en världsuppfattning som en majoritet av anhängare kan finna en konsensus kring. Dessa kan således överbrygga flera olika ideologier, men den specifika kombinationen av dem ger dem en specifik tillhörighet. Dessutom har idealtyperna ställts som varandras motpoler, där de valda begreppen ställts i kontrast till varandra.

Idealtyperna innehåller tre olika kategorier för människa respektive samhälle. I figurerna visas bilden av hur det goda samhället bör vara beskaffat och hur den goda människan bör förhålla sig utifrån idealtyperna. Verklighetsbilden visar hur ideologierna anser att samhället är beskaffat, strategin visar hur man ska nå det ideala samhället och utopi beskriver hur det ideala samhället bör vara utformat.

Socialism

Enligt Ball & Dagers tillhör socialism och kommunism samma ideologiska familj, där alla bidrar med tid, arbete och talang till en gemensam pool som ger en tillräcklig avkastning tillbaka till individen för att tillfredsställa hans eller hennes behov. Båda ideologierna är kritiska till det kapitalistiska samhället och exploateringen av individen, men där kommunismen vill uppnå resultat via väpnad revolution förespråkar socialismen en fredlig lösning.³⁷ Kommunismen ställer sig inte heller främmande inför en proletariats diktatur, där en majoritet kan förtryckas till förmån för majoritetens nytta. Den fredliga lösningen innebär enligt vår tolkning reformism. Det är alltså här den moderna svenska socialdemokratin har sin grund, därmed är det inte sagt att deras ideologi representeras av denna idealtyp.

Den reformistiska strategin för samhället förklaras här med viljan att fredligt uppnå socialism. Det är via solidaritet med andra människor som samhället via reformer uppnår en jämställd och jämlik välfärdsstat.

Thomas Moore (1478-1535) är en av första som formulerar en idé om det socialistiska samhället i sin bok *Utopia* (1516) där avund och fattigdom utrotats. Huvudkaraktären upplever landet Utopia där privat ägande och pengar har avskaffats.³⁸ Utopin på samhälls nivå för socialism är med andra ord redan på 1500-talet en strävan efter en välfärdsstat.

En senare idealistisk socialist är Charles Fourier (1772-1837) som förställde sig ett samhälle där alla arbetar för kollektivets bästa. Till skillnad från dessa utopiska socialister så

---

³⁷ Ball, Terence och Dagger, Richard. *Ideal and Ideologies - a reader*, 189.

³⁸ Ibid., 191.

menade Karl Marx (1818-1831) och Friedrich Engels (1770-1831) att samhället kan förstås genom att blottlägga underliggande makt- och produktionsstrukturer. Primärt för Marx och Engels är klasskampen som ett medel att uppnå det ideala samhället och de förespråkade även en form av planekonomi där produktionsmedlen nationaliseras. Klasskampen utgår ifrån att samhället är orättvist och ojämställt. Strävan blir därför att på planet utopi uppnå solidaritet som utjämnar dessa orättvisor. Utifrån dessa socialistiska tänkare går det att konstruera följande idealbild för socialismen:

	Dimension:	
Kategori	Människa	Samhälle
Verklighetsbild	Statligt medborgaransvar	Ojämställt/Orättvist
Strategi	Solidaritet	Reformism
Utopi	Jämställdhet/Jämliket	Välfärdsstat

Figur 1. *Idealtyp socialism*

Individen är en del av samhället genom ett socialt medborgarskap i ett ojämställt och orättvist samhälle. Solidaritet är ett primärt begrepp inom socialismen, som både inkluderar nationell- och internationell solidaritet. Förändringar i samhället ska ske genom socialistiska reformer, där ägandet är statligt reglerat. Hur samhället är beskaffat när det kommer till vem som äger tillgångar är primärt för att förstå de grundläggande skillnaderna mellan ideologierna och våra idealtyper. I en socialistisk stat är utgångspunkten att staten har ägandekontroll över de institutioner som ska agera för omsorgen av dess befolkning. Det socialisterna vill uppnå är en utopisk välfärdsstat där jämställdhet och jämlikhet råder mellan män och kvinnor, där staten sköter omsorgen om medborgaren från vaggan till graven.

Liberalism

Enligt Ball & Dagger har liberalism sitt ursprung i ett samhälle där kyrkan styrde människan och dikterade hennes villkor. Själva ordet "liberal" har sitt ursprung i latinets *liber* som betyder "fri". Liksom namnet antyder innebär ideologins utopi en strävan att uppnå individuell frihet på ett personligt plan och likaså på ett samhälleligt plan är frihet det högsta målet. Detta redovisas i Figur 2.

När det kommer till liberalism finns det huvudsakligen tre namn som anses viktiga för dess utformning. En av de första tongivande liberala förespråkarna var Thomas Hobbes som *Leviathan* (1651) bland annat förespråkade att alla människor har en naturlig rätt till frihet, där beslutsfattningen kring den här friheten inte kan ske av en andra part utan den första partens samtycke.³⁹ Människans strategi för att uppnå frihet är med andra ord valfrihet.

Den andra är John Locke (1632-1704) förespråkade också ett liberalt samhälle, men med en viktig skillnad mot Hobbes. Locke menade att om rätten till liv, frihet och egendom skulle inskränkas av den styrande makten hade folket rätt att störta den makten. Detta förstärker tanken om att frihet uppnås via en fri marknad som inte styrs av staten.

Senare liberala tänkare, däribland Robert Nozick (1938-2002), förespråkade en "minimal stat" (eller "nattväktarstaten"), som innebär att staten inte ska ha någon inblandning i en medborgares liv förutom att skydda den från andra medlemmar som vill inskränka på hennes frihet. Nozick har bland annat, förutom klara influenser från Locke, inspirerats av Friedrich Hayek (1899-1992) som bland annat förespråkade en fri marknad.⁴⁰

Inom liberalismen finns till synes flera olika inriktningar. Anhängarna till dessa förgreningar inom liberalismen skulle med stor sannolikhet argumentera olika gällande utformandet av skolan. Det som tagits fasta på i idealtypen liberalism är därför de likheter som hittats. Det mest primära begreppet inom liberalismen är således frihet på alla plan, och då inte bara en personlig frihet utan även när det kommer till egendom och marknad. Utifrån dessa tankar går det att skapa följande idealtyp av liberalismen:

	Dimension:	
Kategori	Människa	Samhälle
Verklighetsbild	Rationell individualism	Individualistiskt
Strategi	Valfrihet	Fri marknad
Utopi	Individuell frihet	Frihet

Figur 2. *Idealtyp liberalism*

Människan är med andra ord en rationell varelse som efter eget förstånd kan ta ansvar för sitt eget liv, utan en alltför stor inblandning av det övriga samhället. Den ekonomiska lösningen innebär att marknaden ska vara fri, vilket ger det strategiska utrymmet att skapa sin egen

³⁹ Ibid., 62.

⁴⁰ Ibid., 63.

välfärd, vilket i sin tur leder till ökad frihet för individen. Staten ska således inte kunna inskränka på medborgarens frihet, framförallt den materiella friheten. Detta inkluderar även valfrihet när det kommer till val av vård, skola och omsorg där medborgaren ska kunna välja mellan statliga och privata aktörer.

Analys: Lgy70

Inledningsvis ges en kortare beskrivning av situationskontexten under tiden för styrdokumentens tillkomst fram till år 1970. Därefter genomförs den en analys av den textuella strukturen, följt av en analys av den interpersonella strukturen. Denna strukturering av analysen är sedan gällande för de två följande läroplanerna.

Situationskontext: det politiska läget under tiden för utformningen av Lgy70

1960-talet ses i svensk historia som vänsterns årtionde. Socialdemokraterna nådde sin kulmen 1968 där de fick 50,1% av rösterna i riksdagsvalet.⁴¹ I slutet på 60-talet efterträdde Ingvar Carlsson Olof Palme som utbildningsminister (en titel som fram till Palmes tillträda 1968 var ecklesiastikminister). 1970 vinner återigen socialdemokraterna riksdagsvalet och Olof Palmes regering blir sittande från föregående val.

Valdebatten dominerades främst av ekonomiska frågor där socialdemokraterna bland annat går till val på att ”trygga den fulla sysselsättningen inför en tid av snabba förändringar och internationell oro och förhindra att den tekniska utvecklingen får orimliga sociala konsekvenser”⁴². Frågor som rör skola fick med andra ord en sekundär plats där det främst nämns att förskolan bör byggas ut och att ”en utformning av ungdomsskolans innehåll så att alla typer av begåvningar kommer till sin rätt”⁴³. I socialdemokraternas valmanifest går det att läsa att de ”avvisar försöken att bromsa reformpolitiken på utbildningsområdet. Vi avvisar de konservativa strävandena att hindra vidgade utbildningsmöjligheter särskilt för vuxna.”⁴⁴

Skolreformen 1970 innebar en hopslagning av vad som tidigare varit tre vägval efter grundskolan. Sammanslagningen som beskriven i en artikel ifrån Skolvärlden 1971 visar på att “de tre nuvarande skolformerna gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan uppgår i nyskapelsen”

---

41 Statistiska centralbyrån. *Allmänna val, valresultat*.

42 Sveriges Socialdemokraterna Arbetarparti. *Valmanifest 1970*.

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Skolvärlden. *Gymnasieskolans utveckling*. Skolvärlden, 1971:14, 1971.

det vill säga gymnasieskolan. Det var en stor reform som genomfördes och som självfallet inte föll på plats i ett svep.

Under den här perioden var det politiska klimatet, både nationellt och internationellt turbulent. Vietnamkriget pågick, vilket skapade en våg av globala protester och två år tidigare protesterade studenter i bland annat Paris och Stockholm med syfte att öka sitt inflytande över sin utbildning och mot USA:s inblandning i kriget.

Textuell struktur

Den första läroplanen för den gemensamma gymnasieskolan trädde i kraft 1 juli 1971 och var gällande fram tills den nya läroplanen publicerades år 1994. Lgy70 är huvudsakligen uppdelad i tre olika sektioner: allmänna anvisningar, timplaner och kursplaner. Trots att textens mottargrupp är människor som arbetar inom skolan, kan textens *stil* anses vara lättförståelig även för grupper som inte är utbildade att arbeta inom skolan. Detta beror antagligen på att texten även måste vara begriplig för människor som befinner sig utanför skolan, såsom föräldrar och anhöriga men även elever som kanske inte har en avancerad språklig förmåga. När det kommer till själva strukturen så är själva idén bakom den detaljerade rubrikindelningen antagligen att det ska underlätta själva hanteringen för mottagaren av texten. Texten ska med stor sannolikhet inte enbart läsas i ett streck, utan snarare agera som ett uppslagsverk, där berörda delar lätt kan slås upp av läsaren. Den del av texten som kommer att behandlas här är delar av de ”allmänna anvisningarna” som innehåller värdegrund och mål vilka utgör intresset för studien.

”Allmänna anvisningar” innehåller flera underrubriker varav en är ”Mål och riktlinjer”. Strukturellt innehåller ”Mål och riktlinjen” följande delar: ”Eleven i centrum”, ”Individuell utveckling”, ”Samverkan för elevens bästa” och ”Hem-skola-samhälle”. Segmentet berör bland annat vilka mål som eleverna bör uppnå som inte är relaterade till rent konkreta ämnesmål som till exempel den värdegrund som skolan ska förmedla till sina elever och riktlinjer för den etiska hållning och moral som eleverna ska anammas.

Interpersonell struktur: Styrdokument och idealtyp

Det som uttrycks i Lgy 70 är att eleven ska fostras till att bli en ”aktiv medborgare i morgondagens samhälle som betydligt mer än det nuvarande kommer att kräva samverkan

och solidaritet mellan människorna.”⁴⁶ Läroplanen signalerar här tydligt att elevernas framtid kommer att ställa krav på en social kompetens gentemot andra individer. Eleverna ska samverka med andra genom solidaritet, gemenskap och som samhällsmedlemmar, men inte bara i ett lokalt utan även i ett internationellt perspektiv. Ordet solidaritet som ingår i idealtypen för socialism, är ett ord som starkt förknippas med arbetarrörelsen och är en strategi för människan att uppnå jämställd- och jämlikhet. Solidaritet är ett positivt laddat begrepp inom socialismen, ett så kallat *plusord*. Enligt Hellspong och Ledin kan dessa ställas emot ett *minusord* som har den motsatta värdeladdningen. Motsatsen till solidaritet kan anses vara egoism, där människa sätter sig själv och sina egna intressen i första rummet. Det som med andra ord kan sägas är att människan inte ska handla utifrån sina egna preferenser utan ska agera utifrån det kollektivs bästa.

Skolan ”skall även ge eleverna möjlighet att påverka sina arbetsvillkor.”⁴⁷ Vad som syftas på här är oklart, eftersom texten inte uttrycker om det handlar om arbetsvillkor i skolan eller framtida arbetsvillkor gällande för yrkeslivet. Däremot kan det antas att det handlar om elevens skolmiljö då det senare i stycket poängteras att varje enskild elev ska ges möjlighet ”att finna studievägar och arbetssätt som främjar den personliga utvecklingen.”⁴⁸ Att ge eleverna chansen att påverka sina arbetsvillkor redan under skolgången skulle kunna vara ett sätt att rusta dem för ett arbetsliv där möjligheten att kunna influera sitt yrkesliv för en bättre trivsel. Denna mening skulle, om än något vagt, kunna kopplas till det arbete som sker fackligt, där en kollektiv organisation tar ansvar tillsammans med arbetstagaren för arbetsplatssituationen. Det är inte ett helt otroligt antagande då den fackliga arbetarrörelsen rent historiskt har starka band till socialdemokratin. Direktiven som ges i styrdokumentet främjar en stark *välfärdsstat*, där eleverna ingår i ett kollektiv med *statligt medborgaransvar*. Detta är ett antagande helt beroende av situationskontexten och kan således tolkas på ett flertal olika sätt.

Elevernas sociala utveckling har som mål att skapa “självständiga samhällsmedborgare” och att lära eleverna “inse betydelsen av goda mellanfolkliga relationer och internationell samverkan.”⁴⁹ Ordet *inse* i denna mening visar tydligt att detta på förhand är bestämda drag som eftersträvas och att det blir skolans uppgift att eleverna kommer till insikt om detta. Att eleverna ska vara självständiga och fria individer innebär enligt Lgy70 inte att de ska göra som

---

46 Skolöverstyrelsen. Lgy70 - Läroplan för gymnasieskolan. 3 uppl. Stockholm: Allmänna förlaget, 1970, 17.

47 Skolöverstyrelsen, Lgy70 - Läroplan för gymnasieskolan, 17.

48 Ibid., 18.

49 Ibid., 24.

de vill, utan att de ska vara "grundvalen för samarbete och samverkan".⁵⁰ Att eleven är självständig innebär snarare att denna kan tänka kritiskt och "dra sina egna slutsatser"⁵¹ men detta fortfarande inom ramen för ett gemensamt och solidariskt arbete.

I Lgy70 är relationen mellan hem och skola så pass viktig att den behandlas i den separata underrubriken "Hem-skola-samhälle". Enligt denna ska det "gemensamma ansvaret och intresset för elevernas utveckling [...] förena hem, skola och samhälle i ett fruktbarande samarbete"⁵². Hemmet och därmed familjen (vilket även inkluderar föräldrar och syskon) är en del av samhället och den privata sfären ses även som en del av den kollektiva verksamheten. Samhörighet mellan hem, skola och samhälle som förespråkas förekommer inte i det socialdemokratiska partiprogrammet utan i folkpartistiska från 1962:

Sverige skall vara ett rättssamhälle, uppbyggt av fria, laglydiga medborgare. Rättsordningen skall förankras i folkets rättsmedvetande som framväxer ur moralbildningen i hem, skola och samhälle. De andliga och etiska värden som kristen kultur och humanistisk livssyn skapar skall bevaras och aktas som omistliga grundvalar för ett gott samhälle.⁵³

Detta kan tyckas vara något paradoxalt, men det politiska klimatet tenderade att ha en mer vänstervriden diskurs under den här perioden. Det här sambandet är så pass viktigt att detaljerade anvisningar för hur kontakten mellan hem och skola ska ske är angivna i läroplanen. Det som till exempel föreslås är att läraren ska ha mottagningstid avsatt för föräldrarna (vilket även kan ske i deras hemmiljö). Men "den som är förhindrad att utnyttja denna tid skall ha möjlighet att efter överenskommelse få tala med läraren vid annat tillfälle."⁵⁴ Det finns även rekommendationer om att tryckt material från föräldramöten bör finnas tillgängligt för föräldrarna. Kopplingen mellan skola och samhälle är minst lika viktig och detta uttrycks i att skolan "inte bara [ska] vara isolerad från samhället i övrigt. Arbetet i skolan måste därför väl anpassas inte bara till den enskilda elevens utan också till samhällets utveckling".⁵⁵ Vikten av att skolan som samhällsinstitution tar sitt statliga medborgaransvar och upprätthåller en dialog med föräldrarna är med andra ord viktigt för senare skeenden i elevens liv. Skolan ska här visa hur ett gott samarbete mellan en samhällelig institution och

---

50 Ibid., 24.

51 Ibid., 24.

52 Ibid., 18.

53 Folkpartiet liberalerna. *Folkpartiets program 1962*.

54 Skolöverstyrelsen, *Lgy70 - Läroplan för gymnasieskolan*, 30.

55 Ibid., 18.

hemmet är till gagn för alla inblandade. Elever och föräldrar ska således medvetandegöras om hur den statliga institutionens interaktion med den privata sfären leder till positiva resultat.

Den kollektiva verksamheten är en primär del av texten, där sambandet mellan hem, skola och samhälle är ett genomgående *tema* för texten. Läroplanen uttrycker med andra ord en idé om kollektivet som en viktig del av individen. Samhället är en del av individen och individen är en del av samhället. Begreppet är således underordnat *solidaritet* och *gemenskap*.

Den nya läroplanen uttrycker en ambition om att "Skolan bör fungera efter regler som är grundade på demokratiska principer och som eleverna själva är med om att utforma."⁵⁶ Läroplanen uttrycker med andra ord klart och tydligt en idé om att eleverna ska lära sig hur en demokrati fungerar genom att skolan ska vara en demokratisk institution. Det finns ett visst fog för antagandet om att det turbulenta politiska klimatet kan ha påverkat läroplanens formuleringar kring elevinflytande, men det bör även påpekas att det demokratiska skolsystemet redan finns med som en ambition i det socialdemokratiska partiprogrammet från 1960.⁵⁷ Texten innehåller många ord som är starkt förknippade med den socialistiska idealtypen, såsom solidaritet, likvärdighet och gemenskap, vilka även förekommer i det socialdemokratiska partiprogrammet från 1960.

Visserligen förekommer även alla tre begrepp i det folkpartistiska partiprogrammet från 1962, men då i en annan betydelsesfär. Folkpartiet anser precis som socialdemokraterna att internationell solidaritet ska råda, men reserverar sig inför den fackliga solidariteten, som de anser "bör förenas med respekt för den enskilde medlemmens rätt till politisk frihet."⁵⁸ Likvärdighet förekommer inte som substantiv utan i adjektivform: *likvärdig* och *likvärdiga* och då i en kontext som beskriver medborgarens likvärdiga förutsättningar för konkurrens på den ekonomiska marknaden. Gemenskap används för att beskriva bland annat *gemenskapsmiljö*, gemenskap kring "etiska värden som kristendomen främjat" och gemenskapen mellan de nordiska länderna. Det används även för att beskriva en strävan mot en gemenskap i ett större internationellt perspektiv. Begreppet förekommer även uteslutande i ett samband som gör att de inte får inkräkta på medborgarens frihet.⁵⁹

Begreppet solidaritet används som det redans nämnts ovan även i det socialdemokratiska partiprogrammet från 1960. Solidaritet är även här eftersträvansvärt både på ett lokalt och globalt plan, där det påtalas att solidaritet inte bara ska stärkas mellan olika sociala grupper,

---

56 *Ibid.*, 22.

57 Socialdemokratiska Arbetarpartiet. *Program för Socialdemokratiska arbetarpartiet 1960*.

58 Folkpartiet liberalerna. *Liberalismen*. 1962.

59 Folkpartiet liberalerna, *Folkpartiets program 1962*.

utan även olika folkgrupper internationellt.⁶⁰ Likvärdighet används konkret för att beskriva hur en “Likvärdighet mellan praktiska och teoretiska utbildningsvägar” ska råda, men används även för att beskriva den kamp “som har vidgats till en kamp för likvärdig behandling av alla medborgare, vare sig de är män eller kvinnor.”⁶¹ Gemenskap har i valmanifestet en stark koppling till samhälle och medborgaren:

Demokratins yttre former och det demokratiska organisationslivet har främjat samhörigheten mellan människorna men ändå inte förmått ge alla en upplevelse av verklig gemenskap och delaktighet i samhällslivet [...] Människor med självständighet och inre trygghet har de bästa förutsättningarna att samarbeta och förverkliga den frivilliga gemenskap, som socialdemokratien eftersträvar.⁶²

Det går att anta ett socialdemokratisk inflytande i läroplanens utformning. Samtidigt som det finns tydliga tankar kring individens egen valfrihet, något som tillhör den liberala idealtypen. Att inte enbart det kollektiva är viktigt går att se även i socialdemokraternas valmanifest från 1970 där det menas att “en utformning av ungdomsskolans innehåll så att alla typer av begåvningar kommer till sin rätt”.⁶³

I socialdemokraternas partiprogram från 1960, som är det närmaste i tiden innan läroplanen 1970 fastslås, har skolan en tydlig plats där framförallt en “likvärdighet mellan praktiska och teoretiska utbildningsvägar”⁶⁴ eftersträvas och där undervisningen bör “främja självständighet och samarbetsförmåga samt grundlägga en demokratisk livssyn”.⁶⁵ Att dessa två punkter fått genomslagskraft i Lgy70 är tydligt framför allt på grund av sammanslagningen av skolan. Ett av målen, så som det beskrivs av socialdemokraterna är “Likvärdighet mellan praktiska och teoretiska utbildningsvägar”⁶⁶ premieras högt återfinns med tydlighet i Lgy70 där likvärdigheten innebär att elever ska ha möjlighet att “välja mellan likvärda utbildningsalternativ”.⁶⁷ Trots att det finns inslag av ett mer liberalt synsätt i Lgy70 sett till de ord som används, exempelvis individ och valfrihet, så används dessa ständigt i relation till den kollektiva gemenskapstanken. Det uttrycks tydligt att “friheten och självständigheten får inte utgöra självändamål”⁶⁸ utan att detta hela tiden ska ses som en del i det hela. Individen är

---

60 Socialdemokratiska Arbetarpartiet. *Program för Socialdemokratiska arbetarpartiet 1960.*

61 Ibid.

62 Ibid.

63 Socialdemokratiska Arbetarpartiet. *Valmanifest 1970.*

64 Ibid.

65 Ibid.

66 Socialdemokratiska Arbetarpartiet. *Program för Socialdemokratiska arbetarpartiet 1960.*

67 Skolöverstyrelsen, Lgy70 - *Läroplan för gymnasieskolan*, 19.

68 Ibid., 24.

viktig men inte viktigare än kollektivet och detta upprepas då läroplanen behandlar 'inriktning mot framtiden' och menar på att arbetet bör "anpassas inte bara till den enskilda elevens utan också till samhällets utveckling."⁶⁹ Trots denna politiskt turbulenta tidsperiod finns fortfarande, så som det uttrycks i läroplanen, ett hopp inför framtiden. Den ses som en gemensam framtid där demokrati, samarbete och social utveckling premieras.

Den goda människan enligt Lgy70

Det finns tydliga spår främst ifrån socialdemokraternas partiprogram och läroplanen. Oavsett vilket politiskt parti som haft mest inflytande på utformandet av läroplanen är det ännu tydligare att den genomsyras av en socialistisk idealtyp såsom redovisad i Figur 1. Således skulle den goda människan helt enkelt kunna sägas vara en jämställd solidarisk medborgare med ett medvetet ansvar för kollektivet. Det är eleverna som ska forma och förvalta framtidens samhälle och det hopp som finns inför framtiden sätts till dessa elever. Och för att de ska bli en god människa krävs att lärare och föräldrar samarbetar. Den goda människan såsom utformad enligt Lgy70 ses som en solidarisk medborgare som verkar för internationell samhörighet och förståelse. Det är en medborgare med hopp inför framtiden som genom sin utbildning bland annat får lära sig språk för att få förståelse för "kulturell, teknisk, ekonomisk och social utveckling" matematik för att "kritiskt kunna bedöma användningen av kvantitativa metoder inom skilda samhällssektorer" och historia för att "bättre förstå förhållandena i vår tid och klarare urskilja vad de vill bevara och vad de vill förändra".⁷⁰ Alla ämnen har med andra ord ett tydligt mål att bidra till "skapandet" av den framtida samhällsmedborgaren, inte enkom genom ämneskunskapen i sig, utan med en tydlig förklaring till varför dessa ämnen studeras. Det görs ingen åtskillnad elever emellan vad gäller vilka kunskapsmål som ska uppnås då eleverna gått ut gymnasiet - alla ska läsa dessa ämnen, då alla är det framtida samhällets medborgare.

---

⁶⁹ Ibid., 18.

⁷⁰ Ibid., 21.

Analys: Lpf94

Situationskontext: det politiska läget under tiden för utformningen av Lpf94

1994 avgick den sittande borgerliga regeringen, under ledning av Carl Bildt, som hade regerat under föregående mandatperiod. Under föregående val 1991, blev det påtagligt att starka högerpolitiska åsikter hade fått fotfäste på ett nationellt politiskt plan. Ny Demokrati, ett högerpopulistiskt parti lett av Ian Wachtmeister och Bert Karlsson, som bland annat drev en restriktiv flyktingpolitik. Det ekonomiska läget hade försämrats, både nationellt och internationellt, och arbetslösheten var relativt hög.

På den internationella politiska arenan hade det politiska klimatet förändrats dramatiskt. Sovjetunionen kollapsade och berlinmuren föll vilket ledde till att de socialistiska och kommunistiska ideologierna internationellt sett fick minskad uppmärksamhet. Berlinmurens fall blev även ett bevis för den socialistiska statens misslyckande, där tanken om det kollektiva ersattes av tankar om individen som det ideala. Den nya läroplanen för gymnasieskolan Lpf94 verkade således i ett annorlunda ideologiskt klimat än Lgy70, både på ett nationellt och internationellt plan.

Under ledning av den borgerliga regeringen hade friskolreformen genomförts med syfte att öka utbildningens kvalitet genom att ge de kommunala skolorna konkurrens.⁷¹ Denna reform innebar att friskolor fick skolpeng, det vill säga finansierades med hjälp av skattemedel. Andra stora förändringar som skedde inom skolväsendet efter gymnasiereformen 1970 var att skolan, efter påtryckningar av Göran Persson, hade kommunaliserats.⁷² Dessa två reformer ändrade skolans struktur i grunden och är för tillfället mycket debatterade. Det som även skedde var att *Skollagen* publiceras för första gången 1985. Denna omfattar styrningen av hela skolväsendet, från för- till gymnasieskola.

Lpf94 grundar sig på dokumentet SKOLFS 1994:2, signerat av Beatrice Ask, skolminister i den moderata regeringen mellan åren 1991-1994. Ask drev tillsammans med dåvarande utbildningsminister Per Unckel igenom reformen som resulterade i den första nya läroplan för

---

⁷¹ Demirbag-Sten, Dila. *Dagens skolsystem ett hån mot de utsatta*.

⁷² Örstadius, Kristoffer. *Reformerna måste granskas*.

gymnasieskolan sedan Lgy70. Både Unckel och Ask deltog i den moderata regeringen och är medlemmar av det Moderata Samlingspartiet.

Textuell struktur

Dokumentet är indelat i två sektioner, den första är *skolans värdegrund och uppgift*, den andra *mål och riktlinjer*, vilka kan ses som två underordnade teman för texten. Den första delen är skriven som en löpande text medan den andra är uppställd i punktform. Läroplanen är överskådlig och lätt att läsa, detsamma gäller textens stil, där det centrala innehållet presenteras i kortfattade stycken.

Själva utformandet av texten påminner något om en handbok. En av de huvudsakliga skillnaderna mellan den föregående läroplanen Lgy70 och Lpf94 är att Lgy70 är mer omfattande och består av en större mängd text skriven som prosa och utgiven i bokform. Dessa är inte fallet i Lpf94 som endast består av 24 sidor. Den nya läroplanen exkluderar således detaljstyrning kring lektionerna upplägg, tidsplanering, eller kontakten mellan hem och skola. En exkludering av detaljstyrningen kring skolans verksamhet lämnar en större frihet till den enskilde läraren att utforma sin egen verksamhet.

Den första delen av Lpf94, som är av intresse i den här uppsatsen, är indelad i tre delar:

1. Grundläggande värden
2. Gemensamma uppgifter för de frivilliga skolformerna, särskilda uppgifter
3. Mål för olika skolformer

Redan på rubrikstadiet visar texten att det finns olika mål för olika skolformer som är separerade från varandra, men också att det finns vissa gemensamma mål att sträva emot. Något som är ett resultat av kommunalisering och friskolreformen, eftersom skolan inte längre i och med den senare fick krav på sig att vara enhetliga vilket i sin tur krävde regleringar för hur de olika skolformerna borde fungera. Styrdokumentet berör således alla skolformer som normalt följer på den obligatoriska grundkolan.

Interpersonell struktur: Läroplan och värdegrund

Under perioden 1991 till 1994 var det största partiet Moderata samlingspartiet och Folkpartiet det andra största partiet. Båda partierna har anammat en liberal politik men med vissa

gradskillnader, där Moderaterna kallar sin politik liberalkonservativ. Något som de har gjort från mitten av 1980-talet fram tills idag.⁷³

När det fanns influenser från den folkpartistiska politiken i Lgy70, så verkar det som om liberalerna har en mer tillbakaskjuten roll i utformandet av det nya styrdokumentet. Den fråga som Folkpartiet driver och som har fått gensvar i skolpolitiken är främst “att välja skola inom och utom det offentliga systemet [...] men all undervisning måste innehålla en gemensam bas av grundläggande kunskaper och syfta till förståelse för kultur och bestämmelser över själva utformningen av läroplanen.”⁷⁴ Något som sker i och med friskolereformen 1992. Friskolereformen som inte endast stöddes av folkpartiet är utifrån vår idealtypsmodell direkt liberal. Valfrihet och individens rätt att välja vilken skola och vilket program denna vill är själva tanken bakom reformen. Dessutom handlar det om att öppna upp marknaden och låta den som vill starta upp och driva skola, den fria marknaden är med andra ord även den central.

Enligt Lpf94 så är det skolans uppgift att “förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på.”⁷⁵ I direkt anslutning till detta stycke ges en beskrivning av vilka värden skola ska gestalta och förmedla: “människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta.”⁷⁶ Solidaritet är ett begrepp som även förekom i föregående läroplan, men här förekommer det i kombination med det starkt liberalt kopplade begreppet frihet, en kombination som inte förekom i Lgy70. I meningen konstruktion går det att spåra ett implicit maktförhållande, som återger ett “vi och de”-perspektiv. Det är eleven som ska känna solidaritet med den som är svag och utsatt, men elevens ses inte själv som en del av den gruppen. En hårdragen tolkning skulle kunna innebära att eleverna tillhör en stark och överordnad grupp i samhället (den som inte är svag och utsatt), vilken gör att den svage står i ett i maktberoende till den starka gruppen.

Texten uppger att ingen i skolan får utsättas för diskriminering “på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder eller för annan kränkande behandling.”⁷⁷ Den här beskrivningen anger ett stort antal grupper som inte får diskrimineras eller behandlas kränkande, samtidigt som beskrivningen är specificerad.

---

⁷³ Wallmark, Hans. *M är fortfarande liberalkonservativt*.

⁷⁴ Folkpartiet liberalerna. *Liberalismens grunder*.

⁷⁵ Skolverket. *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*. Stockholm: Fritzes förlag, 1994, 3.

⁷⁶ Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*, 3.

⁷⁷ *Ibid.*

En av slutsatserna som skulle kunna dras av den här beskrivningen är att alla som inte tillhör någon form av norm inte ska behöva lida av detta genom nedsättande behandling, vare sig det gäller trosuppfattning, etnisk tillhörighet eller sexuell läggning. Det ironiska med textpartiet blir att det normgivande idealet lyser igenom som en motsats mot alla som avviker. Den normala medborgaren är således en heterosexuell ateistisk man eller kvinna av svensk börd utan fysiska handikapp. Textpartiet signalerar att kränkande beteende är ett möjligt handlande ifrån vissa människors sida inom skolvärlden, reglerna har med andra ord skapats för att gardera sig emot den kränkande behandling som vissa anses kunna utföra mot andra. Det här skulle kunna spåras till att den som utfärdat regelverket anser samhället vara ojämnställt och orättvist, vilket går att koppla till den socialistiska idealtypen. Skolverket identifierar därmed samma problematik kring samhällets struktur som socialismen, vilket de vill råda bot på.

I det moderata samlingspartiets partiprogram från 1984 som är det senast utfärdade innan Lpf94, går det att läsa om hur skolan “skall fostra till förståelse och ansvar för vårt samhälles ursprung, traditioner och normer som bygger på kristna och humanistiska värderingar.”⁷⁸ En liknande formulering förekommer i Lpf94 i beskrivningen av vilken värdegrund skolan ska förmedla: ”I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.”⁷⁹ Helt kort går det att nämna formuleringens sprängkraft, eftersom det verkar något motsägelsefullt att förmedla en kristen värdegrund i en institution som är sekulariserad sedan många år tillbaka. Förutom ett tydligt samband mellan moderaternas partiprogram och läroplanen, så är det här det enda spåret av en konservativ ideologi i texten. Den konservativa kristna vinkeln försvagas något av att den kristna tradition ska kombineras med den västerländska humanismen, en filosofisk inriktning som nödvändigtvis inte är sekulariserad, men som bejakar de mänskliga rättigheterna och en universell moral.

Det är tydligt att fostran och förmedlande av kunskap som återfinns under rubriken ‘kunskaper och lärande’, är en av skolans huvudsakliga uppgifter. Detta ligger dock inte i linje med Moderaternas partiprogram som snarare talar om vikten av kontakt med föräldrar och att det är de som har “som har huvudansvaret för barnens fostran.”⁸⁰ Ordet “föräldrar” nämns endast en gång i läroplanen och då syftar det till att det är rektorns ansvar är att

---

⁷⁸ Moderata samlingspartiet, *Partiprogram*.

⁷⁹ Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*, 4.

⁸⁰ Moderata samlingspartiet, *Partiprogram*.

tillhandahålla insyn för dem.⁸¹ Undran som uppstår är huruvida avsaknaden av föräldrainflytande är del av en sådan kompromiss som Englund talar om då han menar att varje förändring inom skolan är ett resultat av en kompromiss mellan olika viljor.⁸² Det vill säga att andra politiska viljor snarare sett detta som skolans och inte föräldrarnas ansvar.

I läroplanen anges även kravet på en likvärdig utbildning som en del av skolans värdegrund. I det korta stycket går det att läsa: "Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt."⁸³ Även här går det att tolka en syn på en institution där problematik kring denna fråga skulle kunna uppstå. Det är uppenbart att det finns en genusproblematik, där den stereotypa könsbilden av mans- och kvinnoroller bör motverkas aktivt av skolan. Detta kan kopplas till det ojämställda samhället såsom belyses i den socialistiska idealtypen, där kvinnor och män inte är jämställda i den rådande samhällsordningen.

Den övriga texten i stycket berör främst hur den likvärdiga utbildningen bör organiseras och vad det *inte* innebär, snarare än vad det innebär. Enligt läroplanen ska undervisningen "anpassas till varje elevs förutsättningar och behov."⁸⁴ Detta innebär dock inte att resurser såsom tid eller pengar ska fördelas lika, utan snarare efter behovsprincipen, där den enskilde elevens behov ställs i centrum. Fokusering på den enskilde eleven återkommer även med tydlighet i Moderaternas partiprogram där kravet på "utbildningen skall svara emot elevernas anlag och förutsättningar."⁸⁵

---

81 Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*, 17.

82 Englund, Thomas, *Curriculum as a Political Problem - Changing Educational Conceptions with Special Reference to Citizenship Education*, 3.

83 Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*, 4.

84 *ibid.*, 4.

85 Moderata samlingspartiet, *Partiprogram*.

Analys: Gy11

Situationskontext: det politiska läget under tiden för utformningen av Gy11

Efter valet hösten 2010 stod det klart att den sittande borgerliga fått fortsatt regeringsinnehav. Socialdemokraterna var dock fortfarande det största enskilda partiet, även om deras resultat marginellt överskred Moderaternas. Den borgerliga allians som hade bildats under föregående val bestående av det Moderata samlingspartiet, Folkpartiet liberalerna, Centerpartiet och Kristdemokraterna blev sittande i regeringsställning med den moderate ledaren Fredrik Reinfeldt som statsminister. Den händelse som ledde till en hektisk debatt efter valet var att det socialkonservativa och högerpopulistiska partiet Sverigedemokraterna röstades in i riksdagen, med 4,6 procentenheter. Gemensamt med föregående val då ett högerpopulistiskt parti valdes in i riksdagen år 1994, var att det även vid det här tillfället rådde och råder ett ekonomiskt instabilt läge, vars efterdyningar fortfarande är märkbara vid dags dato.

För andra gången i rad genomförs det även en läroplansreform av en liberal borgerlig regering. Folkpartiet har under en längre tid ansetts vara ett "lärarparti", även om det rent konkret är svårt att härleda varifrån detta påstående kommer. Både under och efter valet har Folkpartiet profilerat sig som ett parti som intresserar sig för skol- och utbildningsfrågor. Den nuvarande partiledaren för Folkpartiet Jan Björklund, har sedan 2007 dessutom varit utbildningsminister, då han efterträdde den tidigare folkpartistiske partiledaren Lars Leijonborg vid posten. Sedan Björklund intog posten har det inte heller utsetts någon skolminister, vilket har förekommit tidigare. Således är Björklund den person som har det högsta ansvaret för utbildningspolitiska frågor i Sverige på regeringsnivå. Det går att ana en viss maktförskjutning sedan perioden då föregående läroplansreform för gymnasieskolan genomfördes, då det var en moderat utbildningsminister.

Som det nämndes redan i inledningen av uppsatsen har den svenska skolan de senaste åren stått under debatt. Det har talats om en skola i kris där siffror ifrån flera olika undersökningar sägs visa att svenska elevers prestationer under 2000-talet ger en negativ kurva i ett internationellt perspektiv. I Pisa-undersökningen (Programme for International Student Assessment) som genomförs var tredje år, där 15-åringars kunskaper i matematik, naturvetenskap och läsförståelse i OECD-länderna undersöks, har svenska ungdomars resultat

sjunkit radikalt enligt skolverket.⁸⁶ Även nationella rapporter ifrån skolinspektionen visar på att allt fler elever går ut grundskolan utan behörighet till gymnasiet.

Den pessimistiska syn på skolan som en skola i kris har därmed fått stort stöd från olika forskare. Björklund formulerade problematiken på följande sätt under Almedalensveckan 2010: “verklig kreativitet och kritiskt tänkande utvecklas allra bäst i en i en kunskapsskola – inte en flumskola!”⁸⁷ Denna retorik har Björklund använd sig av sedan mitten på 90-talet. Vad flumskola som begrepp innebär finns definierat på Folkpartiets hemsida:

Flumskola är ett begrepp vi använder för att beskriva en skolpolitik som många socialdemokrater argumenterat för sedan slutet av sextiotalet. En skolpolitik som antyder att kunskap inte alls är skolans huvuduppgift. Man vänder sig emot prov, utvärderingar, betyg och - i detta fall - läxor.

För att komma till bukt med flumskolan, beslutades det om att genomföra en ny skolreform gällande från och med hösten 2011.

Förändringar i gymnasieskolan

Enligt Gymnasieskolan 2011 innebär reformen framförallt fyra nya punkter för skolan att ta hänsyn till.⁸⁸ Den första och mest påtagliga av dem innebär att gymnasieskolan får en tydligare uppdelning mellan yrkesutbildningar och högskoleförberedande utbildningar. Denna förändring genomförs med argumentationen att “*eleverna ska bli väl förberedda*”⁸⁹ för ett framtida yrkesliv. Att lansera en mer renodlad yrkesförberedande utbildning är en direkt önskan som återfinns i Folkpartiet liberalernas partiprogram ifrån 1999 där “lärlingsutbildning, som innebär att huvuddelen av utbildningen förläggs till arbetsplatser, [ses som] ett bra alternativ till gymnasieskolans yrkesinriktade program.”⁹⁰ Den nya yrkesförberedande inriktningen har fler likheter med denna så kallade lärlingsutbildning som existerade innan Lgy70. Kärnämnen har i denna inriktning en tillbakaskjuten roll något som återigen ligger i linje med folkpartiets partiprogram som vill att “karaktärsämnena få[r] en starkare ställning”,⁹¹ så att eleverna kan fokusera på sina framtida yrkeskunskaper.

---

86 Skolverket. *Sverige tappar både i kunskaper och likvärdighet*.

87 Folkpartiet Liberalerna. *Tal i Almedalen 2010*.

88 Skolverket, *Gymnasieskolan 2011*, 12.

89 Ibid., 12.

90 Folkpartiet Liberalerna. *Liberalismen*.

91 Ibid.

Den andra förändringen kan också kopplas till den kritik skolan har fått om den kris som skolministern menar att den befunnit sig under 2000-talet. Den innebär att "*alla ska nå målen*" genom att höja inträdesprov och skapa fem introduktionsprogram för de som inte uppnår till dessa.⁹² De höjda kraven ses som en bättre förberedelse inför de studier som faktiskt väntar på gymnasienivå. Själva överskriften till denna andra punkt, att alla elever ska nå målen kan ses tillhöra den socialistiska idealtypen där målet är att alla ska ta del av en helt likvärdig utbildning. Men, vid närmare anblick handlar det inte om något annat än en individanpassning. De eleverna som inte når målen har dessa fem olika valmöjligheter för att ta sig vidare i utbildningssystemet. De som har behörighet till gymnasiet får istället olika, individanpassade krav på sig, beroende på vilket program de har valt eller har behörighet till. I och med denna individanpassning beräknas allt fler elever kunna klara sig och gå ut gymnasieskolan. Förändringen återfinns, såsom i ovanstående punkt, med tydlighet i Folkpartiets partiprogram där det står att läsa att "de mest studiemotiverade eleverna måste få ökade utmaningar. Därför kan skolsystemet inte bygga på att alla elever skall lära sig samma saker under samma tid."⁹³ Det är med andra ord inte önskvärt att ge alla elever en likartad och jämlik utbildning, utan i enlighet med den liberala idealtypen eftersträvas valfrihet under förutsättningen att alla elever fattar de val om vad som är bäst för deras individuella utveckling.

Den tredje förändringen innebär att "*utbildningarna ska vara likvärdiga*". Denna likvärdighet innebär dock inte, som diskuteras i stycket ovan en likvärdighet mellan yrkes- och högskoleförberedande inriktningar, utan snarare att de inriktningar som fastställt i Gy11 inte får utökas eller förändras. Det ska vara lätt, inte bara för elever och föräldrar att förstå de olika utbildningarna utan även framtida potentiella arbetsgivare.⁹⁴ Det finns en underliggande kritik mot Lpf94 och att denna tillåtit så många inriktningar att gymnasieskolan blivit "alltmer varierad och svår att överblicka"⁹⁵. Det verkar som om man med andra ord vill tumma på valfriheten till förmån för överskådlighet.

Den fjärde och sista förändringen som lyfts fram är egentligen ingen nyhet utan snarare ett krav på att styrdokumentet ska vara tydliga, så att den kan förstås av alla och användas av lärare. Eventuellt går det att spåra en viss uppstramning vad det gäller direktiv angående lärarens undervisning.

---

92 Ibid.

93 Ibid.

94 Skolverket, *Gymnasieskolan 2011*. Stockholm: Skolverket, 2011, 00.

95 Skolverket, *Gymnasieskolan 2011*, 12.

Textuell struktur

Läroplansreformen som trädde i kraft den första november 2011, är således den nuvarande läroplanen och är gällande för de elever som började gymnasiet under hösten 2011 vilket bland annat innebär att de bedöms under ett nytt betygssystem. De elever som går andra respektive tredje året på gymnasiet styrs fortfarande av den äldre versionen Lpf94.

Gymnasielärare runt om i Sverige fick redan under vårterminen 2010 ta del av *Gymnasieskola 2011* i tryckt form, men den var tillgänglig för allmänheten på skolverkets hemsida först den 15e november. Den bok som gavs till lärarna innehåller bland annat en form av förklaring till hur man bör förhålla sig till den nya reformen. Den menar att läraren bör använda sig av skollagen, gymnasieförordningen, läroplanen, examensmålen och ämnesplanen. I de nya styrdokumentet har “dubbelreglering [...] undvikits så långt som möjligt: det som står i skollagen upprepas exempelvis inte i gymnasieförordningen”⁹⁶. På grund av detta kan det antas att de dokument som finns är avskalade, renodlade och framförallt tydliga då de inte blandar in andra styrdokument. *Gymnasieskola 2011* innehåller program mål, examensmål, ämnesplaner och är en form av gymnasieförordning. Det som saknas är läroplanen som beskriver “verksamhetens värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för arbetet”⁹⁷, denna publiceras istället på skolverkets hemsida en bra bit in på höstterminen.

Signerad av skolminister Jan Björklund och Jan Schierbeck från skolverket⁹⁸ är läroplanen 2011 som nämnts ovan, i huvudsak bara en bearbetning av Lpf94. Således har värdegrunden inte förändrats i någon större omfattning, förutom på några få punkter som diskuteras nedan.

Läroplanerna har likadan struktur, och är indelad i två delar: ‘skolans värdegrund och uppgifter’ och ‘övergripande mål och riktlinjer’. Återigen är den förstnämnda delen skriven i prosa, löpande text, och den andra delen i punktform. Med andra ord är de i princip identiska med den tidigare läroplanen, den enda uppenbara skillnaden är att den nästan halverats i textmängd. Den är med andra ord en komprimerad version av det tidigare styrdokumentet, där många av formuleringarna är bekanta. Dock har flera nya begrepp introducerats och andra försvunnit.

---

⁹⁶ Skolverket. *Gymnasieskolan 2011*. Stockholm: Skolverket, 2011, 15.

⁹⁷ Skolverket, *Gymnasieskolan 2011*, 14.

⁹⁸ Yrkestitel framgår ej varken av läroplan eller skolverkets hemsida.

Interpersonella strukturen

Utifrån dessa förändringar har det också som nämnts ovan, tillkommit en förnyad och förkortad version av läroplanen, det vill säga den del av texten som innehåller värden och mål som skolan ska förmedla. Det som är nytt för denna del är ett förtydligande om att “undervisningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.”⁹⁹ Folkpartiet vill att “Sverige skall bli en ledande kunskapsnation”¹⁰⁰ och för att lyckas med detta krävs en god grund som här gissningsvis representeras av denna vetenskapliga grund.

Värt att notera är att Folkpartiet, såsom Moderaterna gjorde inför Lpf94, skriver mycket om föräldrainflytande och menar bland annat att “föräldrarnas möjligheter till inflytande och deltagande i skolans arbete skall stärkas”. Det är däremot inget som syns i lärplanen där kommentaren om föräldrar ifrån Lpo94 helt har tagits bort.

Ett nytt begrepp som introduceras i Gy11 är entreprenörskap: “skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande.”¹⁰¹ De senaste åren har entreprenöriellt lärande blivit allt mer uppmärksammat och det har sedan 2007 fastställts som en nyckelkompetens för livslångt lärande utifrån EU direktiv.¹⁰² Det internationella perspektiv som eftersträvas i läroplanen återfinns på så vis till viss del per automatik i och med införandet av det entreprenöriella synsättet. 2009 signerade Jan Björklund, Maud Olofsson och Lars Leijonborg ett dokument om utbildning som handlas om just hur man kan använda ett entreprenöriellt synsätt, där målet är att skaffa sig kunskaper för att kunna “starta och driva ett företag.”¹⁰³ Det förstärker den mycket tydliga koppling till arbetslivet som tillkommer i och med att det yrkesförberedande programmet innebär att eleverna i princip ska kunna vara yrkesverksamma då de tar sin examen.

Begreppet entreprenör är således som kopplas till den fria marknaden, något som är en del av basen för den liberala ideologin. Det entreprenöriella perspektivet är således inte något som kan kopplas till en socialistisk idealtyp utan snarare den liberala dito. Begreppet signalerar således ett starkt ideologiskt inflytande i läroplanen, eftersom det beskriver ett ägandeförhållande och hur samhällets ekonomi bör vara strukturerat. Att realisera

---

99 Skolverket. *Förordning om läroplan för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket, 2011, 2.

100 Berliner, Agneta. *Sverige ska vara en kunskapsnation*.

101 Skolverket, *Förordningen om läroplan för gymnasieskolan*, 4.

102 Regeringskansliet. *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*, 2009.

103 Skolverket, *Gymnasieskolan 2011*, 44.

möjligheterna att starta och driva ett eget företag är inte längre något som heller kan anses vara en exklusiv strävan för det borgliga blocket, utan förekommer även i det socialdemokratiska partiprogrammet från 2001, där det talas om en demokratisk ekonomi där förutsättningar ska råda som ger: ”möjligheten för människor att förverkliga egna idéer genom att starta egna företag.”¹⁰⁴ Detta begrepp går således inte bara att koppla till ett enskilt block numera, även om den nuvarande riksdagen styrs av borgerlig majoritet.

---

¹⁰⁴ Socialdemokratiska arbetarpartiet. *Partiprogram för socialdemokraterna*.

Avslutande diskussion

Slutsats

Inledningsvis går det att konstatera ett ideologiskt inflytande över samtliga gymnasala läroplaner. Skolan är en basal institution och grundbult i det moderna industrialiserade samhället, som politiker utövar inflytande över. Således finns ett intresse av att färga skolans värdegrund med den egna politiska inriktningen. Det är förvisso naturligt att varje politiskt parti sätter sin prägel på de områden inom vilka de verkar. Denna uppsats gör det dock tydligt vad som återfinns. Det som vi kan se är att den förändring och omformulering som sker av läroplanen, inte sker slumpmässigt, utan sammanfaller med politiska svängningar i samhället.

Sveriges radio P1 sände en programserie som heter *Kris i skolan?* som problematiserar de internationella undersökningar som gjorts och hur de tolkats av regeringen, med Jan Björklund som utbildningsminister sedan mitten på 1990-talet. Den nya läroplanen, Gy11, bygger dock till stor del på uppfattningen att skolan faktiskt är i kris och detta anges explicit vara den bakomliggande anledningen till reformen.¹⁰⁵

Vi tycker oss se att det ideologiska inflytandet som politiker utövar över skolan, har påverkat dess värdegrund. Det går att se en tydlig svängning från en institution som ska förmedla en känsla av eleven som en del som ett kollektiv på 1970-talet, kontra en självständig individ som ska bejaka sin frihet, såväl själsligt som ekonomiskt på 1990- och 2010-talet. Samtidigt går det inte att säga att det bara är en ideologi som är dominerande i respektive läroplan. Som vi har påvisat finns det begrepp som kan kopplas både till de socialistiska och liberala idealtyperna under olika perioder. Ibland är denna koppling svag, som i fallet med Lpo94, där det som inte sägs i större grad kan kopplas till den socialistiska idealtypen än det som faktiskt är uttalat.

Att skolans värdegrund består av en blandning av olika ideologiska inriktningar kan bero på att de är en kompromiss mellan olika politiska läger, men det kan även bero att det politiska läget i stort tenderar att antingen luta sig åt höger eller till vänster på den politiska skalan. Under 1960-talet så fanns det ett socialistiskt inflytande även över moderaternas politik, på samma sätt som socialdemokraterna har anammat en mer liberal politik i nuläget. Även Moderaterna har tonat ner sin konservativa image (något som har varit mycket

---

¹⁰⁵ Skolverket, *Gymnasieskolan 2011*, 11.

omdebatterat) och lanserat sig som “det nya arbetarpartiet”. Lpf94 ligger inte bara mellan de två andra läroplanerna i tid, utan även ideologiskt. Därmed går det att se en stark kontrast mellan Lgy70 och Lpf94, där den senare menar att: “undervisningen aldrig [kan] göras lika för alla.”¹⁰⁶ Det är med andra ord inte längre en jämlik fördelning av resurser som råder mellan medlemmar i ett kollektiv utan snarare individen och dess personliga utveckling som står i centrum. Där 1970-talets läroplan ser individen som en del av samhället verkar det som om det har skett en svängning under 1990-talet, där samhället snarare är en del av individen. Däremot så finns det många socialistiska undertoner även i kvar från den föregående läroplanen.

De fyra stora förändringarna som sker i och med Gy11 innebär ytterligare ett steg närmare liberalismen än socialismen. Uppdelning av gymnasieskolan i en yrkesförberedande och högskoleförberedande inriktning kan tolkas vara en återgång till det lärlingssystem som existerade innan gymnasiereformen 1970. Denna återgång indikerar en vilja att individualisera skolgången, där avstånd tas från socialismen som traditionellt har förespråkats en likvärdig grundutbildning. Ett annat tecken på läroplanen går ett steg närmare liberalismen i Gy11 är att eleverna ska lära sig vad entreprenörskap innebär, vilken i praktiken innebär att de ska lära sig starta egna företag. Småföretagandet och entreprenörskap har en traditionell koppling till liberalism men inte till socialism. Det handlar med andra ord om att eleverna ska ges möjligheterna att forma sin egen ekonomiska framtid, de ska även ges friheten att göra det.

Sammanfattningsvis så går det således att konstatera ett samband mellan ideologiska strömningar och läroplanerna, och att den senare har förändrats över tid beroende på vilken strömning som har dominerat.

Konsekvenser av läroplanernas utformning för lärare, elever och föräldrar

Det finns ett problem med att en organisation som styr över så många människor som skolan gör, formuleras av så få. Det som upptäckts under undersökningens gång är att det, förvisso med backning av sitt parti, ibland endast är ett fåtal personer som konkret får ett inflytande över läro- och kursplanernas utformning.

Som framtida lärare med egna politiska uppfattningar ställer vi oss frågade till hur arbetet ter sig då läroplanens ideologiska inslag inte överensstämmer med den personliga

---

¹⁰⁶ Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*, 4.

uppfattningen. Flera verksamma lärare idag sägs skämtsamt fortfarande arbeta utefter Lgy70 trots att det inte är denna är denna läroplan som är verksam. Även om denna uppsats inte ämnar undersöka hur läroplanerna implementeras blir tydlig att all läroplansforskning förr eller senare direkt berör hur läraren bör utöva sitt arbete. Att inte följa läroplanen bör ju innebära tjänstebrott samtidigt som det heller inte går att utbilda sig till lärare och endast arbeta under de mandatperioder som passar. Självklart är detta en del av att leva och vara yrkesverksam i ett demokratiskt samhälle, och det är nog också på grund av detta som läroplanerna är så pass färgade av varandra. Som nämnts blir de aldrig helt nyskrivna dokument utan endast en form av vidareutveckling av de tidigare.

I och med den senaste läroplansreformen sägs föräldrarnas inflytande ha ökat avsevärt då de tillsammans med eleven har ett stort utbud av utbildningsvägar att ta hänsyn till. Överhuvudtaget, såsom tidigare redovisats, har eleverna och i förlängningen även deras föräldrar mer eller mindre blivit dömda till frihet. Det finns uppenbara problem med valfriheten då både föräldrar och elever förväntas ta del av och sortera bland en stor mängd information som rör deras utbildningsvägar. Denna kritik ligger till grund för den förenkling som man försökt uppnå i och med Gy11 då möjligheten att fritt utveckla lokala program till viss del har eliminerats. Däremot så har föräldrarnas inflytande över skolvärlden explicit i läroplanerna helt försvunnit, genom att de i Gy11 inte nämns över huvudtaget. Detta i jämförelse med hur detaljstyrd kontakten var mellan hem och skola i Lgy70. Således får den ideologiska styrningen av skolan inte bara konsekvenser för lärarnas arbete utan även för föräldrar och deras insyn i skolans dagliga verksamhet.

Den ökade valfriheten som har fått all mer plats sedan 1970-talet, innebär inte enbart positiva konsekvenser för eleverna. Framför allt är det intressant att notera att eleverna ges mer och mer inflytande och bestämmanderätt över sin egen utbildning trots att denna bestämmanderätt i realitet ligger mycket långt ifrån dessa icke röstberättigade ungdomar. Det finns ingenting som säger att politikernas ideologiska uppfattning överensstämmer med elevernas. Det finns med andra ord risk för en intressekonflikt mellan de som styr och de som blir styrda.

Trots att vi valt att inte undersöka vilka enskilda individer som varit aktiva i utformningen av läroplanerna, har det blivit tydligt för oss att så är fallet. Precis som Hadenius påvisar, verkar det vara enskilda personer eller i alla fall partier som starkt påverkar formuleringen av läroplanerna. Det känns dock svårt att ställa in sig i ett led av tidigare forskning då vi inte funnit specifika textanalyser av läroplaner för gymnasiet.

Denna undersökning hade kunnat göras än mer textanalytisk. Vi var intresserade av att titta på samtliga läroplaner för att få ett historiskt perspektiv och se hur förändringarna sett ut. Detta för att få en fördjupad kunskap om vårt eget framtida yrkes skulld som vi tycker saknats under vår utbildning. Det finns dock, i och med detta risk för att själva textanalysen blivit lidande. Hade den endast utgått från en enda läroplan hade säkerligen mer specifika och tydliga bitar gått att urskilja. Som nämnts är vi också väl medvetna om att våra idealtyper kunnat göras smalare och dessutom utgå ifrån de politiska inriktningar som råder idag, såsom socialliberalism och socialdemokrati. Hade detta gjorts istället för att välja en mer allmän inriktning skulle kopplingen till de olika partiprogrammen säkerligen kunnat bli än mer tydliga. För vår del ser vi att arbetet trots detta varit givande och belyser att det ideologiska inflytande vi sökt i dokumenten faktiskt finns. Nästa steg inom forskningen kan således bli att exempelvis inrikta sig på färre alternativt, fler läroplaner och med smalare idealtyper.

Referenslista

Litteratur

Ball, Terence och Dagger, Richard. *Ideal and Ideologies - a reader*. New York: Pearson Longman, 2009.

Englund, Thomas. *Curriculum as a Political Problem - Changing Educational Conceptions with Special Reference to Citizenship Education*. Uppsala: Uppsala universitet, 1988

Englund, Tomas. *Perspektiv på svensk skolutveckling under 1900-talet utifrån skolreformerna 1918/19: skolan som statsapparat i den borgerliga demokratin*. Mölndal: Pedagogiska institutionen, 1981

Englund, Tomas. *Samhällsorientering och medborgarfostran i svensk skola under 1900-talet*. Uppsala: Uppsala universitet, 1994

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, & Wägnerud, Lena. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3 uppl. Stockholm: Nordstedts juridik, 2009

Hadenius, Karin. *Jämlikhet och frihet: Politiska mål för den svenska grundskolan*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1990.

Hellspong, Lennart och Ledin, Per. *Vägar genom texten - Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur, 1997

Lidensjö, Bo & Lundgren, Ulf P. *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS Förlag, 2000.

Linde, Göran. *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur, 2009.

Läroplaner

Skolverket. *Förordning om läroplan för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket, 2011

Skolverket. *Gymnasieskolan 2011*. Stockholm: Skolverket, 2011

Skolöverstyrelsen. *Lgy70 - Läroplan för gymnasieskolan*. 3 uppl. Stockholm: Allmänna förlaget, 1970

Skolverket: Rättsekretariatet. *Läroplaner*. http://www.skolverket.se/lagar_och_regler/2.2456 (Hämtad 2011-12-05, 12.24)

Skolverket. *Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf94*. Stockholm: Fritzes förlag, 1994

Partiprogram

Folkpartiet liberalerna. *Folkpartiets program 1962*.

<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/program/1962> (Hämtad 2011-12-01, 15:43)

Folkpartiet Liberalerna. *Liberalismen*. <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/program/1999> (Hämtad 2011-12-15, 13:18)

Folkpartiet liberalerna. *Liberalismens grunder*.

<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/program/1990> (Hämtad 2011-12-08 12:22)

Folkpartiet Liberalerna. *Tal i Almedalen 2010*. <http://www.folkpartiet.se/Jan-Bjorklund/Tal/tal-i-almedalen-2010/> (Hämtad 2011-12-14, 16:26).

Moderata samlingspartiet. *Beslut från partistämman i korthet*.

http://www.moderat.se/web/Partistamma_2011.aspx (Hämtad 2011-12-15, 13:24).

Moderata samlingspartiet. *Partiprogram*. <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/program/1984> (Hämtad 2011-12-13, 10:22) Folkpartiet liberalerna. Om frihandel.

Socialdemokratiska Arbetarpartiet. *Program för Socialdemokratiska arbetarpartiet 1960*.

<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/program/1960> (Hämtad 2011-11-28, 11:42).

Socialdemokratiska arbetarpartiet. *Partiprogram för socialdemokraterna*.

<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/program/2001> (Hämtad 2011-12-16, 11:33).

Socialdemokratiska Arbetarpartiet. *Valmanifest 1970*.

<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/1970> (Hämtad 2011-11-28, 13:25)

Sveriges Socialdemokraterna Arbetarparti. *Valmanifest 1970*.

<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/1970> (Hämtad 2011-12-01, 15:23)

Övrigt

Berliner, Agneta. *Sverige ska vara en kunskapsnation*. <http://vlt.se/asikter/debatt/1.876722-fp-sverige-ska-vara-en-ledande-kunskapsnation> (Hämtad 2011-12-15, 15:19)

Demirbag-Sten, Dila. *Dagens skolsystem ett hån mot de utsatta*.

<http://www.dn.se/nyheter/dagens-skolsystem-ett-han-mot-de-utsatta> (Hämtad 2011-13-05, 14:27).

Regeringskansliet. *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet, 2009*.

www.regeringen.se/content/1/c6/12/69/09/22b6e680.pdf (Hämtad 2011-12-15, 11:23).

Skolverket. *Sverige tappar både i kunskaper och likvärdighet*.
http://www.skolverket.se/statistik_och_analys/internationella_studier/2.4568/sverige-tappar-i-bade-kunskaper-och-likvardighet-1.96011 (Hämtad 2011-12-15, 13:27).

Skolverket: Informationsenheten. *Om Skolverket*. <http://www.skolverket.se/2.3894/om-skolverket-1.61165> (Hämtad 2011-12-05, 11:34).

Skolvärlden. *Gymnasieskolans utveckling*. Skolvärlden, 1971:14, 1971.
http://www.lararnashistoria.se/theme/gymnasieskolans_larare_tidslinje (Hämtad 2011-12-28, 11:22)

Statistiska centralbyrån. *Allmänna val, valresultat*.
http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____32065.aspx (Hämtad 2011-12-15, 12:28)

Zaremba, Maciej. *Hem till skola*. <http://www.dn.se/kultur-noje/sa-vandaliserade-kommunen-en-skola> (Hämtad 2011-11-22).

Wallmark, Hans. *M är fortfarande liberalkonservativt*.
<http://www.kristianstadsbladet.se/debatt/article1569246/M-ar-fortfarande-liberalkonservativt.html> (Hämtad 2011-12-23, 22:43)

Örstadius, Kristoffer. *Reformerna måste granskas*.
<http://www.dn.se/nyheter/politik/reformerna-maste-granskas> (Hämtad 2011-12-06, 11:26)